

אוצרות המגילה

ביאורים ועיונים בעניני מגילת אסתר

כיצד אפשר לשמוח בפורים?

במה נסתפק אחשוורוש לגבי דינה של ושת?

מדוע עיכב המן הרשע את הגזירה?

מה ראה מרדכי להשתדל להרגיז את המן?

פתח דבר

בעזה"ת.

בפרוס ימי הפורים הבאים עלינו ועל כל ישראל לטובה, הננו מתכבדים להגיש בפני קהל שוחרי התורה ולומדיה **תדפיס מספר אוצרות המגילה**, והוא ליקוט ביאורים על דרך הפשט והדרוש, בתוספת הוראות בעבודת ה', על סדר הכתובים במגילת אסתר – מלוקטים מתוך תורתו הרחבה מני ים של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

בראש הקונטרס הצגנו פתיחה, והיא ביאור רחב על עומק מהות גזירת ונס פורים, וכיצד הם נזכרים ונעשים בכל דור ודור מחדש.

קונטרס זה מופיע במסגרת הקובץ השבועי "**לקראת שבת** – עיונים בפרשת השבוע".

וזאת למודעי: רבים מן הביאורים לא הוגהו גם במקורם ע"י רבנו, ובקונטרס זה בדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר-מערכת, ולפעמים נאמרו הביאורים בקיצור, וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבנו. ופשוט שמחמת עומק המושג וקוצר דעת העורכים, יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והן על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקור הדברים (כפי שנסמנו ברשימת המקורות שבתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

◇ ◇ ◇

ויהי-רצון שמגאולה זו דימי הפורים, הנה "מסמך גאולה לגאולה" ונזכה בעגלא דידן לגאולה האמיתית והשלמה, אז נשמע "תורה חדשה" מפיו של משיח, במהרה בימינו.

בברכת התורה,

אדר שני ה'תשע"ט

מכון אור החסידות

סניף ארץ הקודש
ת.ד. 2033
כפר חב"ד 6084000
03-738-3734
Likras@likras.org

Or Hachasidus

Head Office
1469 President St. #BSMT
Brooklyn, NY 11213
United States
(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,

הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים,
הרב רפאל לבנוני, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

תוכן העניינים

פתיחה • כיצד אפשר לשמוח בפורים?

מדוע ההנאה מסעודת אחשוורוש גרמה לגזירת כלי' רח"ל? / כיצד העזה אסתר לצום ולהכחיש את עצמה לפני הליכתה לאחשוורוש? / איזו סעודת אחשוורוש נערכת גם בזמננו? / ואיך אפשר להתעורר באמת בשמחה "עד דלא ידע"? / ביאור רחב ומעמיק במהות גזירת ונס פורים, שנזכרים ונעשים בכל דור ודור

פְּרַת מַחֲלָעִשׁוֹת (א, טו)

ביאורי מגילה • במה נסתפק אחשוורוש בדינה של ושת? ... יא

וּמְרַדְּכִי לֹא יִכְרַע (ג, ב)

ביאורי מגילה • מה ראה מרדכי להשתדל להרגיז את המן? ... יג תורת חיים • גוי מעריך יהודי שאינו מסתיר את יהדותו. יד

לְחֹדֶשׁ שְׁנִים עָשָׂר הוּא חֹדֶשׁ אֶדֶר (ג, ז)

דרוש ואגדה • מדוע עיכב המן הרשע את הגזירה? טז ביאורי מגילה • האם אדר הוא החודש הגרוע ביותר לבני? .. יז

פְּתִישָׁנָן הַפֶּתָב (ח, יג)

דרוש ואגדה • בני ישראל אוהבים את הגויים? יח

וְהָעִיר שׁוֹשֶׁן צָחָלָה וְשִׁמְחָה (ח, טו)

ביאורי מגילה • צהלה ושמחה מגאון יעקב. כ

אֶת־כָּל־תִּקְוָה (ט, כט)

ביאורי מגילה • יד ה' גם בדברים טבעיים. כב דרוש ואגדה • תוקפו של נם - הצלת כמה מבנות ישראל ... כג

חידושי סוגיות • "קם רבה שחטיה לר' זירא" - ביאור המעשה... כד

יקשה על המעשה שהגמ' דאיך יתכן ששחט רבה את ר' זירא ודוחה את הפי' שזה לא היה מיתה אלא רק שחלה ונתעלף / מוכיח מדברי רבינו אפרים שאי אפשר לומר שזה לא היה כפשוטו / יבאר בדרך חדשה ע"פ מש"כ האוה"ח בענין בני אהרן, וע"פ דברי השל"ה גבי מנהג שתיית יין אצל קדושים אשר בארץ

פתיחה

כיצד אפשר לשמוח בפורים?

מדוע ההנאה מסעודת אחשוורוש גרמה לגזירת כלי' רח"ל? כיצד העזה אסתר לצום ולהכחיש את עצמה לפני הליכתה לאחשוורוש? איזו סעודת אחשוורוש נערכת גם בזמננו? ואיך אפשר להתעורר באמת בשמחה "עד דלא ידע"?

**ביאור רחב ומעמיק במהות גזירת ונס פורים,
שנזכרים ונעשים בכל דור ודור**

ציון חז"ל שתהי' שמחת חג הפורים למעלה מכל מדידה והגבלה – "עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי" (מגילה ז, ב).

והנה, כאשר באים לקיים את ציווי חכמים, ולשמוח בפורים בשמחה בלתי גבולית, מתעוררת תמיהה גדולה:

תינח בימים ההם, בימי מרדכי ואסתר, כאשר יצאו בני ישראל מאפילה לאור גדול, ומגזירת כלי' להצלה נסית, אז היו בני ישראל יכולים להגיע לשמחה אמיתית ובלתי מוגבלת. ואכן מתואר (ח, טז) במגילה כיצד "ליהודים הייתה אורה ושמחה וששון ויקר".

אבל איך יתכן בימינו אנו, לשמוח על מאורע שאירע לפני אלפי שנים? ולכאורה אי אפשר לבוא לשמחה בלתי מוגבלת, "עד דלא ידע", משום נס שנעשה לזקני זקניו של האדם.

ומכיוון ש"לא ניתנה תורה למלאכי השרת" (ברכות כה, ב), אלא לבני אדם הנתונים להגבלות הטבע, כיצד מצווה התורה את בני ישראל שבכל דור ודור להיות בשמחה בלתי גבולית בחג הפורים?

המגילה אינה מעשי' ישנה!

כאשר ניגשים אל חג הפורים בהבטה אל עומק פנימיותו של החג, מוצאים אשר נס פורים לא ארע רק בימי מרדכי ואסתר בשושן הבירה, אלא הוא חוזר ומתרחש בכל דור ודור.

יתירה מזו פירש מורנו הבעש"ט, שמי שסבור שנס פורים ארע רק לאבותינו, ואינו מתרחש בזמן הזה, לא יצא ידי חובת קריאת המגילה!

וכך פירש (כתר שם טוב הוספות ס"ק, הובא כאן בתרגום מאידיש) את מאמר המשנה (מגילה יז, א) "הקורא את המגילה למפרע לא יצא":

"כאשר אדם קורא את המגילה, והוא סבור שהסיפור אינו מתרחש בימינו אנו אלא רק בעבר – "למפרע", אזי – "לא יצא". תכלית קריאת המגילה היא ללמוד ממנה כיצד להתנהג כעת".

ועל פי זה מובן היישוב לתמיהה כיצד אפשר לשמוח בשמחה עצומה מדי שנה בחג הפורים, כי נס הפורים חוזר וניעור ומתרחש בכל שנה מחדש, וממילא גם השמחה מתעוררת בכל פורים ופורים באופן נעלה ובלתי מוגבל.

ומעתה יש לדרוש ולחקור כיצד מתרחש נס פורים גם בימינו אנו, כאשר אין כבר גזירת השמדה כפי שהיו בימי מרדכי ובדור הקודם; ואיזו עבודה דרושה מאיש הישראלי בכדי לעורר מחדש את השמחה מנס הפורים שחוזר בכל שנה ושנה. וכפי שיתבאר להלן.

אין להתרגש מהזמנת הגוי

המן הרשע שגזר כלי' על בני ישראל כבר נתלה על העץ אשר הכין למרדכי, וכמותו צורר כל היהודים שבדור הקודם, שכבר נתבטלה מחשבתו וזממו הרע.

אך אם מביטים אל עומק גזירת המן, וסיבת הגזירה, מוצאים שעדיין צריכים להילחם מלחמת מצווה כנגד גזירה זו. ומכיוון שבכל דור ודור ישנה האפשריות לגזירת המן, ובני ישראל עובדים עבודתם לביטול הגזירה, נמצא שנס פורים חוזר ומתרחש בכל שנה ושנה מחדש.

ביאור העניין:

אודות הטעם לגזירת המן, איתא בגמרא שהוא משום ש"נהנו מסעודתו של אותו רשע". והנה, במדרש (שה"ש רבה פ"ז, ח) איתא שבסעודת אחשוורוש אכלו "מתבשיל הגויים", אך מלשון הגמרא לא משמע שסיבת הגזירה הייתה אכילת מאכלות אסורות, שהרי לא אמרו "מפני שאכלו מסעודתו של אותו רשע", כי אם "מפני שנהנו מסעודתו". ומשמע שעיקר החטא הי' ההנאה מסעודת אחשוורוש.

הנאה זו, מראה על פגם יסודי בהסתכלותו של יהודי על העולם והנהגתו:

כאשר ראיית המציאות היא ישרה ואמתית, אזי הדבר החשוב ביותר אצל יהודי הוא ההתדבקות בהשי"ת על ידי התורה. יהודי יודע שבני ישראל הם העם שנבחר על ידי השי"ת – "אתה בחרתנו מכל העמים" (תפלת יו"ט), ועד שבני ישראל נקראו בנים למקום – "בנים אתם לה' אלקיכם" (ראה יד, א). החשיבות הגדולה ביותר היא כאשר התורה היא "חיינו ואורך ימינו" (תפלת ערבית).

אך אותו יהודי שנהנה מסעודת אחשוורוש, הרי זה משום ששכח על חשיבות הקב"ה בני ישראל והתורה.

ותחת זאת, הוא מחשיב את אחשוורוש הרשע. וזאת, אף שידוע הוא שאותו רשע הפסיק את בנין בית המקדש, ולבש את בגדי הכהן הגדול והשתמש בכלי המקדש בסעודתו רח"ל (ראה מגילה יא, א ואילך). ומכל מקום כאשר מזמינו אותו רשע לסעודתו, הוא מתפעל ממה שאחשוורוש הנעלה יורד אליו ומזמינו, והרי הוא נהנה ומתרגש מהיותו מוזמן לסעודת אותו רשע!

חטא ההשקפה המעוותת הלזו, משפיע גם על כללות גורל בני ישראל בעולם הזה, והוא הוא השורש והגורם לגזירת המן להשמיד להרוג ולאבד רח"ל היל"ת.

גזירת המן – השתלשלות טבעית מהנהגת אותו הדור

גזירת המן הרשע, לא הייתה בתורת עונש וקנס על חטא, אלא היא תוצאה טבעית ופשוטה ממה שנהנו מסעודת אחשוורוש:

אומות העולם אינם אוהבים את ישראל, ועד ש"כל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו" (נוסח ההגדה). בני ישראל הם "המעט מכל העמים" (עקב ז, ז), ואין להם קיום בדרך הטבע. וכל עיקר קיום ועמידת אומה זו בעולם, הרי זה בדרך נס על ידי הקב"ה שמצילנו מידם.

בני ישראל נמשלו ל"כבשה העומדת בין שבעים זאבים", שאם עומדת לבדה בוודאי נטרפת על ידי הזאבים. וכל קיומה הוא רק משום ש"גדול הוא הרועה שמצילה ושומרה ושוברן לפני" (תנחומא תולדות ה). וכמו כן לבני ישראל אין כל קיום בדרך הטבע. ומה שהם מתקיימים הוא רק על ידי שמירת והצלת השי"ת בכל זמן.

וכל זה הוא כאשר בני ישראל סומכים על השי"ת, ויודעים שכל קיומם תלוי בידו.

אך כאשר נתגלה שבני ישראל אינם משליכים יהבם על השי"ת, אלא סומכים על אחשוורוש הרשע ומחשיבים אותו ל"מנהיג העולם", ועדי כדי כך שנהנים מעצם מה שמזמינם לסעודתו – ממילא אומרים להם: כסבורים אתם שתוקף הנהגת העולם הוא

בידי אותו רשע? צאו וראו שאין לכם קיום בדרך הטבע! ואכן מיד ראו בני ישראל שמצד ההנהגה הטבעית גוזרים המן ואחשוורוש גזירת כלי' רח"ל.

ונמצא, שאין כאן עונש וגזירה ממרום, אלא מהלך טבעי של אומות העולם שרצים לכלות ולהשמיד את בני ישראל רח"ל, בכל עת. ובאותה שעה שנהנו מסעודת אחשוורוש וסמכו עליו, השליכו בני ישראל את עצמם תחת הנהגת הטבע, שבה ה"שבעים זאבים" טורפים מיד את ה"כבשה אחת".

איך העזה אסתר להכחיש עצמה?

וכשם ששורש הגזירה הוא החטא בהסתמכות על אחשוורוש, כמו כן ההצלה והנס באו על ידי ההסתמכות המוחלטת על השי"ת:

כאשר מתבוננים בפעולותי' של אסתר המלכה לביטול הגזירה, רואים דבר בלתי מובן בעליל. אסתר עמדה להתייצב לפני אחשוורוש להתחנן לו שיבטל את הגזירה, ולשם כך, הייתה צריכה בדרך הטבע נשיאות חן רבה. ובפרט, שהייתה אסתר במצב ש"לא נקראתי לבוא אל המלך זה שלושים יום" (אסתר ד, יא), ומובן שבכדי לשאת חן וחסד לפני אותו רשע, הייתה צריכה להיות בכל הפאר וההדר.

ובפועל, הייתה הנהגת אסתר בצורה הפכית לגמרי: היא ביקשה ממרדכי "וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלושת ימים לילה ויום, גם אני ונערותי אצום כן" (שם ד, טז). ומובן אשר צום שלושה ימים פועל את היפך היופי. ואם כן, איך חשבה אסתר למצוא חן בעיני אחשוורוש לאחר שהכחישה את יופי' בצום של שלושת ימים?

ומוכרחים לומר, שאסתר ידעה שדווקא בדרך זו תוכל להציל את ישראל!

אסתר המלכה הבינה אל נכון את הסיבה האמתית לגזירה, שהיא מה שבני ישראל שכחו להסתמך על השי"ת, ועל הנהגתו את העולם והצלתו אותם, והסתמכו על אותו מלך רשע. וידעה אסתר, שביטול הגזירה יבוא דווקא על ידי ההכרה המוחלטת שהשי"ת הוא לבדו מנהיג את העולם וביכלתו להצילם.

וממילא, הרי ההליכה אל המלך להתחנן לו הוא פרט טפל בלבד בביטול הגזירה, והעיקר הוא לשוב בתשובה ולהתחזק בביטחון בהשי"ת.

ועל כן, כאשר הי' צורך לצום שלושה ימים רצופים, מיד כללה אסתר גם את עצמה באותה התענית. ואם הדבר מכחיש את יופי', ומפחית את חנה בעיני המלך, הרי אין בכך פסול, כי העיקר הוא לעשות את ההשתדלות הרוחנית בשלמות.

וכאשר נתבטלה הסיבה האמתית לגזירה, הרי חזר הרועה הגדול להציל את ה"כבשה אחת", וממילא "ליהודים הייתה אורה ושמחה וששון ויקר".

סעודת אחשוורוש שבכל דור

על פי כל האמור, מובן שגזירת המן אינה תלוי בהמן ובאחשוורוש, והיא אינה שייכת רק בימי מרדכי ואסתר בשושן הבירה, אלא יש להיזהר ולהישמר מפני בכל דור ודור.

אמנם אחשוורוש אינו עורך סעודה בכל דור, ואין חשש שבני ישראל ייהנו מהזמנתו של אחשוורוש, אך הניסיון הרוחני של "נהנו מסעודת אחשוורוש" ישנו גם בימינו אנו:

גם בדורנו שייך עניין של מלך המושל בכיפה שיש לו השפעה גם על מצב בני ישראל, וכאשר הוא מיטיב עם בני ישראל ו"מזמינם לסעודתו", הרי עליהם לדעת שאין הם מסבים על שולחנו של המושל בכיפה, אלא על שולחנו של מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא זה המנהיג ומנהל את העולם!

יותר ליהודי ליהנות מאותן הטובות שמרעיפים אומות העולם, אך צריך לידע שההנאה אינה מסעודת אחשוורוש אלא מסעודתו של מקום שמשפיע טובות לבני ישראל.

מצד טבע העולם, הרי באמת עם ישראל הם "מפוזר ומפורד בין העמים", ו"את דתי המלך אינם עושים", וממילא "למלך אין שווה להניחם". ואם יש יחס של כבוד מאומות העולם לישראל, אין זאת אלא משום שמירתו של הרועה הגדול שמציל את הכבשה ממלתעות הזאבים. ואם חושבים שהמלך הוא זה שמכבד את בני ישראל, אזי יכולים להיות מושלכים רח"ל למקרי טבע העולם.

אין משמעות בהכנת ארנק גדול

עבודה זו, אינה רק ביחס למלכים ורוזנים השולטים על העולם כולו, אלא היא נוגעת גם להנהגה הכללית בענייני משא ומתן.

כאשר יהודי חפץ לקבל את ברכת ה' בהשפעות הגשמיות, צריך הוא בדרך כלל לעשות כלי בדרך הטבע לקבלת הברכה. נאמר "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה" (ראה טו, יח) – שהברכה מתלבשת במעשה האדם והשתדלותו הטבעית. וכפי שאמרו חז"ל (ספרי שם) "יכול יהא יושב ובטל, ת"ל בכל אשר תעשה".

אמנם, צריך האדם לידע ולהרגיש אשר פרנסתו אינה מחוקי חכמת הכלכלה ותכסיסיו בענייני העולם, אלא הכסף והזהב מגיעים מברכת השי"ת בלבד, אשר "לי הכסף ולי הזהב נאום ה'" (חגי ב, ח).

אוצרות כיצד אפשר לשמוח בפורים? המגילה

ובפרט כאשר יהודי מצליח בעסקיו ומרוויח ממון רב, והוא מגיע למצב שבו יש לו "את החיל הזה", אזי יכול עוד יותר ליפול רח"ל ולטעות ש"כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה". וכאשר רואה הוא גוי ש"כוחו ועוצם ידו" גדולים עוד יותר, הרי הוא מתבטל בפניו ונהנה ממה שמזמינו עמו לסעודה!

ומי שמשתדל בפרנסתו ושוכח על הנותן לו כח לעשות חיל, למה הדבר דומה? למי שמכין כיס וארנקי גדול עבור הכסף והזהב, אך אינו עוסק בהשגתם... וכמו כן מי שעוסק ומשקיע עצמו ביגיעה גדולה בעסקיו, אך אינו לומד תורה ומקיים מצוות, שגם הוא הכין כלי גדול שבו תושפע הברכה, אבל את הברכה עצמה לא המשיך.

ועל כן צריך יהודי להיזהר ביותר בעסק הפרנסה, שתהי' קבועה בלבו ההכרה המוחלטת שהשפע מגיע אליו מברכת השי"ת בלבד. ועל כן הוא מתפלל להשי"ת שיהי' "מברך השנים" ושאר צרכיו, וגם בשעת העסק הרי הוא שומר את הוראות השי"ת ונשמר מהשגת גבול, שקר גניבה וגזלה והפקעת שיערים וכיוצא בזה, ואזי ממשיך לו השי"ת את פרנסתו.

נס פורים בימינו

ומעתה יובן כיצד פועלים וממשיכים את שמחת הפורים בכל שנה ושנה מחדש, וגם בימינו אנו:

כאשר עומד יהודי על עומק חטא בני ישראל בימי מרדכי ואסתר, ויודע את הקשר הטבעי שבין חטא זה לגזירת המן, וכמו כן הוא מכיר בכך בעבודה הרוחנית של בני ישראל ומרדכי ואסתר שהביאו ממילא לביטול הגזירה – הרי הוא יודע מיד שגם בזמן הזה ישנה לעבודה גדולה זו.

גם בזמננו אנו בני ישראל הם ככבשה אחת בין שבעים זאבים, וכן בדרך הטבע אי אפשר להשיג די פרנסתו, ורק השגחת ושמירת השי"ת היא המצילה את בני ישראל ומשפיעה להם שפע. ויש להתחזק בהכרה נכונה זו, ולא להחשיב את ענייני "אחשוורוש" שבכל דור וליהנות מהם.

ואזי מגיעים להכרה אמתית בכך שהקב"ה מציל את בני ישראל מגזירת כלי' בכל דור ודור, וזהו נס הנעשה בכל פעם מחדש, וממילא מתפרצת שמחה גדולה ביותר – עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי.

בְּדַת מַה-לַּעֲשׂוֹת בַּמֶּלֶכָה וְשִׁתִּי עַל
אֲשֶׁר לֹא-עָשְׂתָה אֶת-מֶאֱמַר הַמֶּלֶךְ
אֲחִישׁוּרוֹשׁ בְּיַד הַפְּרִיסִים (א, ט)

במה נסתפק אחשוורוש בדינה של ושתי?

דרוש
ואגדה

ושתי, "ועד שהי' צריך להביא את הדבר לפני "החכמים יודעי העיתים" וכו'. ואם הייתה ושתי מורדת במלכות, הרי הי' דינה ברור למיתה. ומזה מובן שלא הייתה כאן ממש מרידה במלכות.

ג. גם כאשר חרץ ממוכן את דינה למיתה, לא הי' הנימוק משום מרידה במלכות, אלא רק מפני החשש ש"יצא דבר המלכה על כל הנשים להבזות בעליהן בעיניהן" וגו'.

במפרשי המגילה כתבו לבאר בכמה אופנים (ראה מנות הלוי. מגילת סתרים. ראשון לציון. ועוד). אך הדבר תמוה במיוחד לפי שיטת רש"י, שדרכו לפרש את כל התמיהות בפשוטם של כתובים (ראה ספר כללי רש"י), וכאן אינו מבאר מאומה.

משתה כרצון איש ואיש

ויש לומר, שהישוב לעניין זה נתבאר כבר בפירוש רש"י על הפסוק

בסיפור חטאה של ושתי, והעונש שהוטל עלי', ישנו עניין בלתי מובן כלל:

בפשטות, יש בסירובה של ושתי עניין של מרידה במלכות. המלך אחשוורוש קראה לבוא לפניו, ולא באה! ופשוט אשר מורדת במלכות דינה מיתה.

ואילו כאשר מעיינים במגילה, מוצאים שאחשוורוש מתעלם לגמרי מעניין המרידה, ובכמה פרטים:

א. כאשר סירבה ושתי לבוא, נאמר ש"ויקצוף המלך מאוד", ופירש רש"י שקצף זה יצא על שום ש"שלחה לו דברי גנאי". והיינו שעצם סירובה לא הי' מביאו לידי כעס, ורק דברי הגנאי הם שהעלו את חמתו.

ב. המלך אחשוורוש הסתפק בדינה של ושתי – "כדת מה לעשות במלכה

אוצרות פֶּדַת מֶה-לְעֵשׂוֹת הַמְּגִילָה

”כל איש ואיש”, ולהניחו לעשות כרצונו.

שקו"ט בגזר דינה של ושתי

ומעתה יש להבין לאידך גיסא, מדוע זימן המלך את חכמיו לידע כדת מה לעשות במלכה, והלא לא הי' חטא בהנהגתה?

אלא שיחד עם כל האמור, הרי יש גם מקום לומר שהי' במעשי' של ושתי מרידה במלכות, ומכמה טעמים:

א. אפשר לומר שהבאת ושתי לפני השרים, אינה חלק מן הסעודה ולא חל עלי' הכלל של "אין אונס" ו"לעשות כרצון איש ואיש".

ב. במשתה לא היו אונסים את המשתתפים לשותות יין רב וכיוצא, ועל כך נאמר שהי' "כרצון איש ואיש". אך כאשר המלך עצמו עומד ומצווה בפירוש, הרי זה יוצא מן הכלל ויש לציית לדבריו.

ג. מטרת המשתה הייתה להנאות את "העם הנמצאים בשושן הבירה", אך אין המלכה בכלל.

ומטעמים אלו, התייעץ אחשוורוש עם החכמים יודעי העתים האם יש כאן מרידה במלכות. ואף הם לא פסקו שיש כאן מרידה מוחלטת, והיו צריכים לטעם נוסף ש"יצא דבר המלכה" וגו'.

"והשתי" כדת אין אונס, כי כן יסד המלך על כל רב ביתו לעשות כרצון איש ואיש" (וראה בארוכה לעיל בביאור לפסוק ח):

בפשטות, ההתנהגות באופן של "אין אונס" הייתה רק בנוגע לשתי', שלא הכריחו את המשתתפים לשותות יין. אך רש"י סבירא לי', שעניין "אין אונס" הי' יסוד כללי בסעודה כולה, שלא כפו את המשתתפים לעשות דבר שאינו מרצונם.

ודבר זה מדויק בלשון "יסד" המלך, ולא תיקן וכיוצא בזה, משום שזה הי' יסודה של הסעודה כולה: שהמשתתפים בה ייהנו וישמחו ויעשו כרצונם. ועל כן פירש שם רש"י שציווי זה ניתן לא לשר המשקים בלבד, אלא לכל ממוני המשתה: "על כל רב ביתו – על כל שרי הסעודה, שר האופים ושר הטבחים ושר המשקים".

ומכיוון שכל עניין הסעודה היה להנאת האורחים, ממילא יש מקום לומר שגם לא הי' לאחשוורוש לכופ את ושתי לבוא לפניו, שהרי בסעודה זו, באופן מיוחד תיקן אחשוורוש שתהי' "כרצון איש ואיש", ולא יכריחו אותם לעשות דבר בניגוד לרצונם.

וממילא, כאשר סירבה ושתי לבוא לפניו, לא הי' ברור מיד שדינה למיתה, כי בסעודה זו יש להתחשב ברצונו של

וְכָל עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר-בְּשַׁעַר
הַמֶּלֶךְ כְּרָעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לְהֶמֶן בִּי-
בֶן צִוְּה-לוֹ הַמֶּלֶךְ וּמֶרְדֵּכִי לֹא יִכְרַע
וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה (ג, ט)

מה ראה מרדכי להשתדל להרגיז את המן?

ביאורי
מגילה

ישתחוה" עניין של קידוש השם, הרי ברור ופשוט שטבעו של מרדכי איש יהודי הוא שלא להשתחוות להמן, וזוהי הנהגתו הרגילה. ומדוע מציירת זאת המגילה כעניין שאינו על פי הטבע – "תוקפו של נס"?

ויש לומר הביאור בזה:

מרדכי ידע היטב שהמן הוא שר משרי המלוכה, ואף לא נעלם מידיעתו ש"כל עבדי המלך כורעים ומשתחוים להמן", ואם כן, מאחר שמרדכי לא הי' מוכן להשתחוות להמן, הי' לו להישמר מלהיות בשער המלך, וכך לא יצטרך להיפגש עם המן ולעורר את חמתו.

ואף על פי שגם מרדכי הי' שר, והי' צריך להיות בשער המלך, מכל מקום הי' לו לברר באיזה זמן המן יוצא ונכנס

עמידתו האיתנה של מרדכי, ש"לא יכרע ולא ישתחוה", נמנית בין עיקרי נס פורים. וכפי שכתב רש"י (ט, ט) אודות כתיבת המגילה, שאחד מפרטי "תוקפו של נס" שנכתבו בה הוא "תוקפו של נס . . של מרדכי", והוא מה ש"ראה מרדכי שלא יכרע ולא ישתחוה" (כפי שפרש"י לעיל מיני' שם כו, וראה בארוכה לקמן במדור 'ביאורי מגילה' ט, ט).

ולכאורה אינו מובן, מהי ההתפעלות הגדולה ממה שמרדכי לא השתחוה לפני המן:

איתא בתוס' (סנהדרין סא, ב ד"ה רבא) שאף אי תימא שלא הי' עניין של עבודה זרה בהשתחווי' להמן, מכל מקום לא כרע לו מרדכי "משום קידוש השם".

ומכיוון שהי' ב"לא יכרע ולא

אוצרות ומִרְדְּכִי לֹא יִכְרַע הַמַּגִּילָה

מרדכי שלא יכרע ולא ישתחוה" הוא תוקפו של נס, משום שעל פי שכל והיגיון ה' צריך מרדכי שלא להיפגש עם המן, וממילא לא ה' מכעיסו ומעלה את חמתו. ומה שמכל מקום עמד מרדכי בתוקף מול המן, הרי זה נס ומופת, לסבב ולגלגל את הנס המופלא של הצלת בני ישראל.

בשער המלך, ולהשתדל שלא להתראות עמו כל עיקר.

וּלְפֹעֵל רואים אנו שמרדכי לא נמנע מלהיות בשער המלך, אלא הראה גלוי לעין כל שהוא "לא קם ולא זע ממנו"! **וַעֲלֵ** כך כותב רש"י, שמה ש"ראה

גוי מעריך יהודי שאינו מסתיר את יהדותו

הגוי מבחין בכך שהיהודי מרמה את פנימיותו ומתכחש לענייני יהדות, והוא ירא שכשם שהוא מרמה את פנימיותו, כך ירמה גם אותו. אין זה אדם שניתן לסמוך עליו, כיוון שאין לו עקרונות והוא נגרר אחר הרוב.

אם רוצה היהודי שהגוי יכבד ויעריך אותו, הרי זהו רק על ידי הקפדה מוחלטת על ענייני התורה ומצוותיה. וכפי שרואים זאת בנוגע לאחשוורוש, שכאשר הבחין שמרדכי הוא יהודי, והרי הוא עומד בתקיפות על אמונתו בכל הפרטים - הבין שזהו אדם יציב ונאמן שאפשר להפקיד בידו את כל ענייני המלכות. וכן הוא הכלל בהנהגתו של יהודי בין אומות העולם, שההליכה בדרך התורה היא טובתו לא רק בעולם הבא אלא גם בעולם הזה.

מרדכי מונה להיות משנה למלך במלכות אחשוורוש, לאחר שנגלה לעין כל כיצד "כל עבדי המלך . . . כורעים ומשתחוים להמן, ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה"! התמסרותו של מרדכי לענייני יהדות לא הפריעה לאחשוורוש למנותו לתפקיד רם במלכותו. ולהיפך - כאשר ראה אחשוורוש את תקיפותו ועמידתו בתוקף על אמונתו, הסיק שמרדכי ראוי להיות משנה למלך.

ומזה יש ללמוד הוראה בהנהגת היהודי בין אומות העולם:

יש הרודפים אחר הגויים וחפצים לקבל מהם כבוד, ובשביל כך הם מתדמים אליהם ככל האפשר, ומוותרים על ענייני יהדות. והאמת היא, שכאשר רואה הגוי שהיהודי רודף אחריו, מבין הוא שאין כדאי להתעסק עמו. היום הוא רודף אחריו, ומחר ירדוף אחרי אדם אחר, עבור עוד כמה דולרים...

אגרת הפורים

ומרדכי לא יכרע – גאווה יהודית

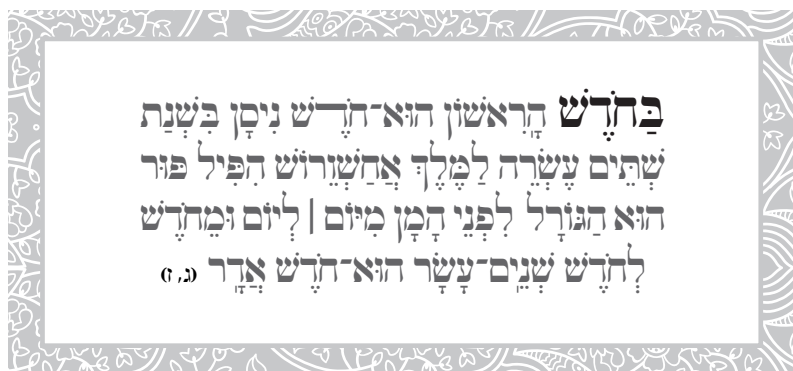
או אשה העומדים חזק על דיעותיהם, ושטים נגד הזרם, מעורר זה אצלם רגש של כבוד, אלא דוקא אלו הבריות שאין מענינם להסתכל במה שיש בקנקן, ובלבד שימשך כאו"א אחרי ההמון, ולאידך גיסא הרי מזעזעים את הבטחון הפנימי שישנו לאיש כאשר בחייו היום יומים מתנהג כפי שמצפוננו אומר לו מצד עצמו, ולא שמכריחים אותו לעבור על דעתו בזה, ודוקא במקרה זה התאכזבתי.

...[ו]כמו שכתבתי באחד ממכתביי הקודמים אין זה בעיא של המצוה דגידול זקן אלא בעיא של יחס מתאים כשרואים איש קרוב – ובפרט בן או בת – מתאבק לסדר חייו כפי שעלה בדעתו ומחלישים את החוסן שלו מפני הנימוק דמה יאמרו "הבריות" (תניא פל"ב)...

(אגרות קודש ח"ט עמ' רסד ואילך)

... שלא נעים לי לכתוב על דבר זה אבל כיון שנוגע לטובתו של "מי שהוא" מ ישראל הרי אין לי רשות לשתוק על דבר זה, והוא שמוכרח הנני להביע אכזבתי אשר קוה קויתי שלא אחרי המאבק שעבר בנס . . ש' בעצמו ועם הסביבה, ובפרט בהנוגע למראהו בחיצוניות [גידול הזקן], הנה לכל לראש צריכים היו לעודדו ולחזקו בדרכו מלאה נסיונות זו, – הוריו ש', ובעיקר אמו תחי', וכמורגל הביטוי בפי העולם, אם רחמני'.

ובפרט שהענין דמראה החיצוניות הרי **לדברי הכל** אין זה ענין תוכני מצד עצמו, ואין לו כל חשיבות כלל וכלל מצד עצמו, והוא רק ענין הסכמי בלבד. ובמילא כל "החשיבות" הוא למצוא חן בעיני הרואים, להסיר השאלה מה יאמרו הבריות. ולא אלו הבריות שיש להם הכרה בתוכן פנימי של החיים, ובמילא כשרואים איש

מדוע עיכב המן הרשע את הגזירה?

רח"ל – היו ניצולים מן הגזירה.

ובפועל, עמדו בני ישראל בניסיון, וכמבואר בסה"ק ש"כל הימים שהיו בני ישראל בסכנה מפני גזירת המן, שנמשך הזמן כמעט משך שנה, היו כולם בבחינת מסירת נפש ממש, בכל יום ובכל עת ובכל שעה. כי בכל שעה ושעה היו מוכנים למסור נפשם להריגה ולא לעבור דת ח"ו, ולא עלה על שום א' מהם מחשבת חוץ ח"ו" (לקוטי תורה הוספות למגלת אסתר קכ, ד).

ובדי שהי' הניסיון הלזה באופן שלם ומקיף למשך זמן ארוך, הוכרח המן מלמעלה להפיל פור על זמן הגזירה. ונפל הגורל מהשי"ת על חודש אדר, בכדי שיהי' משך שנה שלימה שבה עומדים בני ישראל במסירת נפש.

יש לתמוה: מכיוון שהי' המן צורר כל היהודים ומבקש לאבדם, מדוע זה "הפיל פור הוא הגורל" בנוגע לזמן ביצוע הגזירה בפועל, והרי הייתה לו רשות מאחשוורוש לכלותם ח"ו מיד, ולכאורה דחיית הגזירה היא היפך טבעו של צורר?

ויש לומר הביאור בזה:

כל עיקר גזירת פורים, לא באה על ידי המן בכח עצמו, שהלא אין לאומות העולם כח ורשות לפגוע בבני ישראל, אלא אם כן נגזר מלמעלה כן. הגזירה באה מאת ה' מן השמים, בכדי לנסות ולבחון את בני ישראל כיצד יתנהגו בתקופה שבה מאיימים להשמיד להרוג ולאבד אותם רח"ל. ובני ישראל היו צריכים להתחזק באמונה איתנה ולא לכפור ח"ו, שהרי אם היו ממירים דתם

דרוש
ואגדה

האם אדר הוא החודש הגרוע ביותר לבני ישראל?

ביאורי
מגילה

נבעה מעומק מחשבתו הרעה וגודל שנאתו לבני ישראל:

המן הרשע ידע היטב, שכאשר ישמעו בני ישראל על הגזירה, יתפסו אומנות אבותיהם ויעתירו בתפילה. והלא "תפילה עושה מחצה" או "כולה" (ויקרא רבה פ"י, ה), והם יביאו לביטול גזירתו. ואפילו לגזירה שכבר נחתמה מועילה תפילה גדולה ביותר, כדאיתא בגמרא (ראש השנה יח, א).

אמנם, ידע המן אודות עניין אחד שלא הועילה בו תפילה למרות גדולתה ומעלתה. כאשר נגזר על משה שיסתלק במדבר, עמד משה והתפלל תקט"ו תפילות כמנין "ואתחנן" (דעת זקנים מבעה"ת עה"פ). תפילה זו, שהיתה ארוכה ומפורטת, גדולה וטובה, ארכה מראש חודש אדר ועד שבעה בו (ויקרא רבה פ"א, 1). ולמרות גודל מעלת התפילה, לא פעלה פעולתה, ונסתלק משה במדבר.

ועל כן טעה המן לומר שחודש זה מסוגל הוא לכך שלא יתקבלו בו תפילותיהן של ישראל, ו"שמח שמחה גדולה", כי חישב שלא יצליחו בני ישראל לבטל גזירתו.

כאשר נפל להמן הפור על חודש אדר, "שמח שמחה גדולה, אמר: נפל לי פור בירח שמת בו משה". אמנם, לא ידע המן "שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד" (מגילה יג, ב).

והדברים תמוהים לכאורה, מהי גודל שמחתו של המן מחודש אדר דווקא? ולכאורה היה צריך לקוות ברשעתו שיפול הפור בחודש תמוז או אב, שבחודשים אלו אירעו צרות רבות לבני ישראל, ועד לצרה הגדולה ביותר של חורבן בית המקדש?

יתר על כן, גם מיתת משה בשבעה באדר, נגרמה ונשתלשלה מן הצרות של חודשים אלו. כי משעה שעמדו ישראל על הר סיני פסקה מהם ה"זוהמה" של חטא אדם הראשון (ראה שבת קמו, א), ולא היה מלאך המוות שולט בהם. וכאשר חטאו בעגל "חזרה זוהמתן" (ראה זהר ח"א נב, ב), ומזה נשתלשלה אחר כך גם מיתת משה. ואם כן, חודש אדר אינו החודש ה"גרוע" ביותר בשנה, ולשמחה זו מה עושה אצל המן?

ויש לבאר כיצד שמחתו של המן

פֶּתֶשֶׁגֶן הַכֶּתֶב לְהַנִּיתָן דֶּת
בְּכָל-מְדִינָה וּמְדִינָה גָּלוּי לְכָל-
הָעַמִּים וְלַהֲיוֹת הַיְּהוּדִים עֲתִידִים
לַיּוֹם הַזֶּה לְהַנִּיקָם מֵאִיְבֵיהֶם (ח, יג)

בני ישראל אוהבים את הגויים?

הנה כבר נודע בשערים מאמר הבעש"ט (כתר שם טוב הוספות סי' כא. הובא בלוח 'היום יום' כח שבט) על הפסוק "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו עזוב תעזוב עמו" (משפטים כג, ה), וכה פירש הבעש"ט:

"כי תראה חמור" – "כאשר תסתכל בעיון טוב בהחומר שלך שהוא הגוף", אזי תראה **"שונאך"** – "שהוא שונא את הנשמה המתגעגעת לאלקות ורוחניות", והיינו שהוא מפריע ומונע מעבודת ה', ונוסף לכך הוא **"רובץ תחת משאו"** – השי"ת הטיל על הגוף **"משא"** שיתעדן ויזדכך על ידי לימוד התורה וקיום מצוותי', אך **"הגוף מתעצל בקיומם"**.

ואזי חושב האדם שיתנהג באופן של **"וחדלת מעזוב לו"** – לשבור את הגוף ולסגפו, עד שתוכל הנשמה לעבוד את ה' כראוי. ועל כך אומרים לו ש"לא

תוכנו של **"פתשגן הכתב"** מפורש בתורה שבע"פ, ב"תרגום שני" על המגילה. ובין הדברים מסופר בו על יחס היהודים לאומות העולם: **"להגיד לכם על תמימות היהודים, אשר הם אוהבים את כל העמים, וחולקים כבוד לכל המלכים"**.

ולבאורה הדבר אינו מובן כלל: **"הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב"** (הובא בפרש"י וישלח לד, ג), ומכיוון שאומות העולם שונאים את ישראל, בוודאי כן הוא גם להיפך שאין בני ישראל אוהבים את שונאיהם. ואיך אפשר לומר שבני ישראל **"אוהבים את כל העמים, וחולקים כבוד"**?

לא לשבור את הגוף

ויש לומר הביאור בזה בדרך הפנימיות:

דרוש
ואגדה

אתכפיא סטרא אחרא" – כאשר כופים את היצר הרע ועובדים את ה' למרות הקשיים, אזי "אסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו עלמין" – נמשך כבוד וגילוי השי"ת בכל העולמות כולם (ראה תניא פכ"ז ולקוטי תורה ריש פרשת פקודי (מזהר ח"ב קכח, ב. וראה גם שם סז, ב. קפד, א)).

שנאה המתהפכת לאהבה

ומנתה יש לבאר מה שנכתב ב'פתשגן הכתב' שבני ישראל "אוהבים את כל העמים":

אומות העולם השונאים את בני ישראל הם בדוגמת הגוף החומרי ששונא את הנשמה. והנה, אף שמעיקרא "שונאים" הנשמה והגוף זה את זה, שהגוף "שונא" את קרבת ה', והנשמה "שונאת" את הגוף המונע אותה מלהתקרב לה'; הרי על ידי עבודת האדם בבירור וזיכוך הגוף, מתגלה המעלה העצומה ש"מרוויחה" הנשמה על ידי העבודה עם הגוף. ומשנתגלתה מעלת הגוף האמתית, הרי נעשים ישראל "אוהבים" את הגוף שהביאם לעילוי נפלא זה.

וכמו כן הוא גם בנוגע לאומות העולם, שכאשר בני ישראל מהפכים את הסטרא אחרא שבעולם לטוב, על ידי זה נמשך גילוי מלכותו ית' בעולם, ונמצא שבאמצעות אומות העולם משיגים בני ישראל עילוי עצום. ועל כן לבסוף אוהבים בני ישראל את כל העמים.

בזו הדרך ישכון אור התורה, אלא הדרך היא "עזוב תעזוב עמו" – "לברר את הגוף ולזככו ולא לשברו בסיגופים".

והנה, עניין זה, שהגוף מנגד לעבודת ה', אינו רק ברשעים וחוטאים, אלא אפילו אצל צדיקים:

כאשר הייתה הנשמה למעלה, טרם ירידתה להתלבש בגוף גשמי, הייתה בתכלית הדביקות בהשי"ת ובטלה אליו לחלוטין. וכפי שנאמר (מלכים א יז, א. ועוד) "חי ה' אשר עמדתי לפניו" – שהנשמה קודם ירידתה לגוף היא עומדת ודבוקה ובטלה לפני השי"ת (ראה לקוטי שיחות חכ"ה עמ' 147 הע' 53. וש"נ).

ומשירדה הנשמה ונתלבשה בגוף גשמי וחומרי, הרי ככל שתגדל מעלת עבודתה באהבה עצומה להשי"ת – עדיין אינה מגיעה לדרגת ההתדבקות בהשי"ת שהייתה עומדת בה בהיותה למעלה. ואף שהצדיק גם גופו קדוש, הרי עדיין הוא גשמי וחומרי, ואינו עומד בדרגת קרבת אלקים שהייתה הנשמה עומדת בה טרם ירידתה.

ועל כך מצווה הכתוב, שאין לעזוב את הגוף ולשוברו, אלא "עזוב תעזוב עמו" – לזכך את הגוף ולעבוד עמו את השי"ת. ועבודה זו, בקידוש וזיכוך הגוף הגשמי תביא את הנשמה להתעלות עצומה, עוד יותר מכפי שהייתה קודם ירידתה לגוף, ועד שבשכיל עלי' זו כדאית היא הירידה.

וכפי שאמרו בזהר הקדוש, ש"כד

וּמֵרָדִי יֵצֵא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בְּלְבוּשׁ
מַלְכוּת תְּכֵלֶת וְחוּר וְעֵטְרַת זָהָב
גְּדוּלָּה וְתַכְרִיךְ בּוּץ וְאַרְגָּמָן וְהָעִיר
שׁוֹשָׁן צָהֳלָה וְשִׂמְחָה (ח, ט)

צהלה ושמחה מגאון יעקב

היא לתכלת של ציצית. וכאשר ראו בני ישראל את מרדכי, כשנוסף לבגדיו המפוארים הוא לבוש בציצית, גרם אצלם הדבר התפעלות עצומה.

ויש לבאר את הסיבה לגודל התפעלות "שושנת יעקב" מ"תכלת מרדכי":

כאשר נתער מרדכי ב"עטרת זהב גדולה", עדיין לא יצאו בני ישראל מכליהם – שהלא לאחשוורוש יש עטרת גדולה ומפוארת יותר. אך כאשר ראו את ציציותיו של מרדכי משתלשלות מעל בגדי הפאר, זהו עניין מיוחד ביותר.

דהנה, בדרך הרגיל הרי ממה נפשך: אם עדיין נמצאים בגלות, ואחשוורוש הוא המלך, ומרדכי הוא ה"משנה למלך" – צריך מרדכי להיות כפוף וכנוע לאחשוורוש, ומכיוון שאחשוורוש אינו מחבב ענייני

כמה וכמה פרטים מספרת המגילה אודות מלבושיו של מרדכי ביציאתו מלפני המלך: "לבוש מלכות, תכלת, וחור, ועטרת זהב גדולה ותכריך בוץ וארגמן".

והנה, כאשר קוראים את הפיוט "שושנת יעקב" מוצאים אשר הצהלה והשמחה בבני ישראל הייתה כאשר ראו את מרדכי לבוש ב"תכלת" דווקא, שכן אומרים: "שושנת יעקב צהלה ושמחה בראותם יחד תכלת מרדכי".

והדבר תמוה: מהו המיוחד בלבוש התכלת, שהוא גרם את השמחה והצהלה ב"שושנת יעקב"?

וביארו בזה האחרונים (ראה חידושי אגדות מהר"ל גטין נו, א. פ"ה הגר"א עה"פ. ועוד), שה"תכלת" שאודותי' מסופר במגילה אינו סתם בגד יקר, אלא הכוונה בזה

ביאורי
מגילה

אוצרות והעיר שושן צהלה ושמחה המגילה כא

קדושה, יש להחביא את הציצית!

ואם מרדכי כבר אינו בגלות, והוא יכול לילך עם ציציותיו בפרהסיא, אזי אינו מובן מדוע אחשוורוש עודנו מלך, ומרדכי הי' צריך להעביר את אחשוורוש ממלכותו ולהיות מלך בעצמו.

אבל מצב כזה, שמצד אחד נמצאים בגלות, ומאידך גיסא מרדכי מתהלך עם ציציותיו בפרהסיא לפני אחשוורוש – זה הי' למעלה מהשגתם, וגרם להם התפעלות עצומה:

בני ישראל ראו יהודי, שמציית לכלל "דינא דמלכותא דינא" (גיטין י, ב), ו"דרשו את שלום העיר אשר הגליתי אתכם שמה והתפללו בעדה" (ירמי' כט, ז). ועד שהוא משמש בתפקיד של "משנה למלך"; ויחד עם זאת הוא מראה בגלוי נגד המלך ושריו, שבכל הנוגע לענייני יהדות – אין הוא מתפעל מאף אחד, ואיננו מסתיר את ציציותיו אלא הולך עמהן בפרהסיא ובגאון!

וְתִכְתֹּב אֶסְתֵּר הַמֶּלֶכָה בַּת־אֲבִיחַיִל
וּמְרַדְכֵי הַיְּהוּדִי אֶת־כָּל־תִּקְוָה לְקִים אֶת
אֲנַרְת הַפּוּרִים הַזֹּאת הַשְּׁנִית (ט, כט)

יד ה' גם בדברים טבעיים

אלו "ראה" לעשות מעשה שהי' חלק מהשתלשלות הנס:

"מה ראה אחשוורוש שנשתמש בכלי הקדש, ומה הגיע אליהם שבא שטן ורקד ביניהם והרג את ושתי,

מה ראה המן שנתקנא במרדכי, ומה הגיע אליו שתלו אותו ואת בנו,

מה ראה מרדכי שלא יכרע ולא ישתחוה,

ומה ראתה אסתר שזמנה להמן".

והנה, בנוגע ל"תקפו של נס" שהתרחש אצל אחשוורוש יש להבין:

כיצד הריגת ושתי הוא עניין של "תוקפו של נס", והלא לכאורה מדובר אודות עסק טבעי בין גויים: ממוכן העלה את חמתו של אחשוורוש, ואחשוורוש הרג את ושתי שסירבה לבוא למשתה. ולכאורה אין זה עניין של נס?

ויש לומר הביאור בזה:

במגילת אסתר כתבו אסתר ומרדכי "את כל תוקף". במהותו של "כל תוקף" ביאר רש"י, דהיינו "תקפו של נס, של אחשוורוש ושל המן ושל מרדכי ושל אסתר". ומדברי רש"י משמע, שהי' עניין של נס הן בנוגע לאחשוורוש והן בנוגע להמן, מרדכי ואסתר. ולא רק שהי' נס סתם בכל אחד מהם, אלא "תוקפו של נס" – נס עיקרי ומיוחד.

והטעם שפירש רש"י כך ולא ביאר שהכוונה היא לנס של הצלת בני ישראל בלבד, היא משום שיש כאן בכתוב ב' לשונות של ריבוי: א. "כל תוקף" והיינו כל ענייני הנסים שנזכרו במגילה, ב. "את כל תוקף", ו"את" בא לרבות (כן הוא בשיטת פרש"י על התורה – ראה פרש"י בראשית ד, א-ב).

את עניין הנס שבכל אחד מהם, כבר פירט רש"י לעיל על הפסוק (ט, כו) "ומה ראו על ככה ומה הגיע אליהם", ושם מונה ומפרט שכל אחד מארבעה

ביאורי
מגילה

שמסתדרים עם חוקי הטבע, הוא מביט ומתבונן ורואה את יד ההשגחה העליונה שמכוונת ומנהלת את כל העניינים להצלת בני ישראל.

ועד שיהודי מגיע למסקנה שהריב בין אחשוורוש והמן וושתי אינו רק פרט צדדי, כי אם "תוקפו של נס", שבמאורע זה מתגלה יד ה' בעולם.

ובן הם הדברים גם בנוגע לשאר הנסים המפורטים כאן ברש"י, שלכאורה הם עניינים טבעיים, אך יהודי המתבונן בהם מתוך אמונה תמימה וטהורה, רואה בהם את יד השי"ת ואת "תוקפו של נס".

רש"י בפירושו כאן, מלמד את ההשקפה הנכונה על ההתרחשויות שבעולם. כאשר מתנהל סכסוך בין אחשוורוש לושתי, יכול הרואה לטעון שאין כאן אלא דבר טבעי ומצוי. אבל יהודי תמים ומאמין שמתבונן בכללות המאורעות והשתלשלות סיפור המגילה, רואה שיש נס גם בפרט זה של ריב אחשוורוש וושתי.

יהודי יודע, שנס אינו רק כאשר נבקע הים לשניים, או "עקר טורא בר תלתא פרסי" (ברכות נד, ב) וכיוצא באלו, אלא גם כאשר ישנם מאורעות

תוקפו של נס – הצלת כמה מבנות ישראל

להשפיע על המלך לבטל את הגזירה.

ואם כן, מדוע נמנית הריגת ושתי כחלק מ"תוקפו של נס"?

ויש לומר, הביאור בזה:

אודות מעללי של ושתי, מסופר בגמרא (מגילה יא, ב) ש"הייתה ושתי הרשעה מביאה בנות ישראל, ומפשיטן ערומות, ועושה בהן מלאכה בשבת". ומשום חטא זה נענשה ושתי. ונמצא, שכאשר נהרגה ושתי, ניצלו אותן בנות ישראל מביזיון ומחילול שבת.

ומלמדנו רש"י, שגם הצלת כמה מבנות ישראל, אף שאין כאן הצלה כללית לעם ישראל כולו – גם היא חלק מ"תוקפו של נס"!

חלק מ"תוקפו של נס" שנכתב במגילה, הוא מה ש"בא שטן ורקד ביניהם והרג את ושתי". ובפשטות, הכוונה היא למה שהריגת ושתי הביאה ללקיחת אסתר, שעל ידה באה ישועת והצלת בני ישראל.

ולכאורה אינו מובן:

בכדי שייקח אחשוורוש את אסתר, לא הוצרך הדבר להיות דווקא על ידי הריגת ושתי, שהרי ה' אחשוורוש יכול ליקח כמה נשים. ובפרט כאשר "ויאהב המלך את אסתר מכל הנשים ותשא חן וחסד לפניו מכל הבתולות", שבוודאי ה' אחשוורוש יכול ליקח את אסתר גם בחיי ושתי, והייתה אסתר יכולה

הידושי פוגיות

"קם רבה שחטיה לר' זירא" - ביאור המעשה

יקשה על המעשה דהגמ' דאיך יתכן ששחט רבה את ר' זירא ודוחה את הפי' שזה לא היה מיתה אלא רק שחלה ונתעלף / מוכיח מדברי רבינו אפרים שאי אפשר לומר שזה לא היה כפשוטו / יבאר בדרך חדשה ע"פ מש"כ האוה"ח בענין בני אהרן, וע"פ דברי השל"ה גבי מנהג שתיית יין אצל קדושים אשר בארץ

בענין של (אפילו אביזרייהו דאביזרייהו ד) שפיכות דמים, ר"ל.

ובאמת כבר עמד ע"ז המהרש"א (על אתר), וביאר דלא הי' כאן ענין של מיתה ממש (שחטי' כפשוטו), אלא "כעין שחטי", דאגברי' חמרא וכפיי' לשתות יותר מדאי עד שחלה ונטה למות". וכעין זה ביאר גם בהגהות יעב"ץ כאן – "שלא שחטו ממש . . (אלא) באחיזת עינים . . (רק) שהרואים היו סבורים ששחטו באמת . . אף ר' זירא נתפעל מהם לבש חרדה ונתעלף מרוב דאגה כו'".

איברא, דעפ"ז אינו מובן פשוט כל הסיפור, ובפרט סיומו "למחר בעי רחמי ואחיי" והיינו שהיה צריך להחיותו כפשוטו.

איתא בגמ' (מגילה ז, ב): "אמר רבא מיחייב איניש לבסומי (להשתכר ביון. רש"י) בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי". והכי איפסיק לדינא ברמב"ם (הל' מגילה פ"ב הט"ו) ובטוש"ע (או"ח סי' תרצה ס"ב). ובהמשך הגמ': "רבה ור' זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדדי, איבסום (נשתכרו. רש"י), קם רבה שחטי' לר' זירא, למחר בעי רחמי ואחיי". לשנה [הבאה] אמר לי' נתיימר ונעביד סעודת פורים בהדי הדדי, אמר לי' לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא".

ולכאורה מעשה זה הוא תמוה ביותר דאיך אפשר לומר שרבה נכשל

כח אוצרות "קם רבה שחטיה לר' זירא" המגילה

והסוד איך שסיפור זה ש"איבסום קם רבה שחטי' לר' זירא" מרמז לענינים רוחניים. ולפי זה הי' אפ"ל שאינו אלא משל בלבד, וע"ד שמצינו הענין ד"מיבסמי" בעובדא דרבה בר בר חנה (ב"ב עג, סע"ב) – שאינו אלא משל (וע"ד כמה מהסיפורים שבסוגיא דרבה בר בר חנה, שהם משלים ורמזים על ענינים רוחניים, ולא שאירעו בפועל בגשמיות).

אך קשה לומר כך בנדו"ד שהרי סיפור זה הובא כהמשך לפסק הלכה בגמ' "מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע" ומעשה רב הוא מרבה ור' זירא שקיימו חיוב זה, וכן ממש"כ הר"ן ובעל המאור (הובא גם בב"י לטווא"ח רסתרצ"ה. ב"ח שם. ט"ז סק"ב. פר"ח סק"ב. יד אפרים) שהביאו הא ד"כתב ה"ר אפרים ז"ל מההוא עובדא דקם רבה ושחטי' לר' זירא. . אידחי לי' מימרא דרבא, ולית הלכתא כוותי', ולאו שפיר דמי למעבד הכי". הרי להדיא שהמעשה היה כפשוטו ולכן ביטלו החיוב לבסומי. וא"כ הדרא קושיא לדוכתא הייתכן שכך רבה עשה לר' זירא.

ג

והביאור בזה י"ל: אכן זה היה כפשוטו, אך לאידך מיתה זו לא היה בה סרך כלל של שפיכות דמים או ענין בלתי רצוי, ולכן גם לשנה הבאה רצה רבה שוב לחזור על מעשה זה.

ותו, דסוכ"ס עדיין אין זה מיישב אופן ההנהגה של רבה שהזיק לבריאנותו של ר' זירא (ועד ש"נטה למות"), והרי זה איסור של תורה לחבול בחברו בכל אופן שהוא.

אומנם בתשובות החת"ס (חאו"ח סקפ"ה. סקצ"ו) כתב לקשר זה ששחטי' רבה לר' זירא עם דברי הש"ס (שבת קנו, א) "האי מאן דבמאדים יהי גבר אשיד דמא (שופך דמים) . . אמר רבה אנא במאדים כו'". אך יעויין ביעב"ץ (כאן) שכתב "אבל דם ודאי לא שפך רבה, אף אם הי' במאדים", וכמבואר ברמב"ם וכו' (שמונה פרקים פ"ח. הל' תשובה פ"ה ה"ד ובלח"מ שם), שזה שאדם נולד בטבע (כולל מזל מאדים) מסויים אינו בסתירה לבחירה חפשית, ואדרבה, ובוודאי ניתנו לו הכחות להתגבר על נטיותיו הטבעיות, ובוודאי שכן הי' אצל רבה'.

ב

והנה יש שביארו² בדרך הדרוש

(1) וגם המשך המעשה מעורר תמיהה דבהמשך שם "לשנה אמר ליה ניתי מר ונעביד סעודת פורים בהדי הדדי" – כלומר שלא זו בלבד שלא מצינו בגמ' שרבה יעשה תשובה על מעשה זה אלא עוד זאת שלשנה הבאה שוב הזמין את ר' זירא לחגוג עמו סעודת פורים (למרות שלבטח זכר מה שקרה בשנה שעברה). ולאידך הטעם שלא הסכים ר' זירא רק משום ש"לא בכל שעתא מתרחיש ניסא" – כי לא היה בטוח שיהיה שוב הנס, אך לעצם הענין הוא מסכים, ולפלא.

(2) ספר המאמרים תש"ח עמ' 125. לקוטי לוי"צ על מחז"ל עמ' קעז. ובארוכה לקוטי לוי"צ אגרות

עמ' שב-שג. וראה צפע"נ עה"ת ויחי מט, כב

היתה שתיית היין כפשוטה דבר המביא גם לידי גילוי "יין" שבתורה (סודות ורזין דתורה). והוא כמבואר בשל"ה (שער האותיות (פד, ב)), דזה שמצינו אצל "קדושים אשר בארץ" . . ששתו לפעמים הרבה יותר מדאי בסעודות גדולות . . היתה כוונתם בזה לשם שמים כי מתוך משתה היין הוו מבדחי טובא ומתוך כך אומרים ד"ת על השלחן הרבה מאד וכפליים לתושי' . . דמתוך שמחה מגלה החכם רזי התורה . . כי ברבות השמחה יתחזק הכח השכלי שיש בנפש ואז הוא יותר מוכן לגלות תעלומות חכמה . . נכנס יין יצא סוד . . שע"י משתה היין יצאו ד"ת הנקראת סוד כו".

ישוב נאמר דכן ה"י אצל נדב ואביהוא, שהיו "קדושים" ביותר וביותר – "בקרובי אקדש" כנ"ל, שע"י ששתו . . הרבה יותר מדאי" נגלו אצלם רזי תורה עד שהגיעו לכלות הנפש.

ובהמשך לזה י"ל שכך הם הדברים במעשה דרבה ור' זירא – שהיתה ע"ד מיתת נדב ואביהוא, כי אמנם רבה ור' זירא שתו יין (כפשוטו) אך כוונתם היתה (כנ"ל בשל"ה) שמתוך משתה היין יתגלה אצלם יינה של תורה. ו"איבסום" – נשתכרו. היינו שרבה ור' זירא שניהם נשתכרו ב"יינה של תורה" ונשתעשעו בסודות התורה וזה הביאם להתעלות רוחנית נפלאה. ור' זירא לא היה יכול להכיל גילוי נעלה זה ובא מזה

ובהקדים: מצינו אצל בני אהרן נדב ואביהוא שמתו ונאמר בהם "בקרובי אקדש" (שמיני י, ג), וכפי שפרש"י שם "עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך". ולכאורה איך יתכן שעשו דבר בלתי רצוי ד"שתויי יין נכנסו למקדש" (פרש"י שמיני י, ב). ומבאר בזה באור החיים (ר"פ אחרי) שמתו מפני גודל תשוקתם להתקרב להקב"ה, ש"לא נמנעו מקרוב לדביקות נעימות עריבות ידידות חביבות נשיקות מתיקות עד כלות נפשותם מהם". ובלשון הכתוב שם "בקרבתם לפני ה' וימותו", היינו, שסיבת מיתתם היא "קרבתם לפני ה'". וא"כ אפשר לומר שזהו גם הפירוש ד"שתויי יין נכנסו למקדש": דהכוונה ב"יין" היא לסודות ופנימיות התורה, כמאמר (עירובין סה, א) "נכנס יין יצא סוד", דכמו שיין גשמי מגלה את הטמון בלבו של האדם, כן הוא גם ברוחניות ש"יינה של תורה" הוא גילוי סודות התורה. וא"כ הם היו "שתויי יין", שזה מורה על גודל ועוצם הגילוי דפנימיות התורה עד למצב של "כלות הנפש".

אך בוודאי שלא באנו להוציא הענין והקרא מידי פשוטו, ובאמת שתיית יין כפשוטו היתה כאן (שהרי מפורש בכתוב (כנ"ל), שלאחרי זה הזהירה תורה "יין ושכר אל תשת" (שמיני שם, ט), האיסור לשתות "יין דרך שכרותו" (פרש"י שם) כפשוטו. וא"כ עכצ"ל, שגם אצל נדב ואביהוא ה"י ענין של שתיית יין (גם) בגשמיות), אלא שאצל נדב ואביהוא

כלות הנפש ופרחה נשמתו.

ולחלצה נפסק בשו"ע (או"ח

סתרצ"ה ס"ב) דשפיר יש חיוב לבסומי בפורים עד דלא ידע (היינו דלא כדעת רבינו אפרים). ומזה מובן גם בנוגע לתוכן הרוחני של שתיית יין "עד דלא ידע" – דהיינו ללמוד באופן דבאהבתה תשגה (ראה רמב"ם הל' תשובה פ"י ה"ג) סודות ("יין") התורה, עד שמגיע למצב של "שכרות" וביטול מציאותו. ולית הלכתא כרבינו אפרים, כי מובטחים אנו בכח פסק דין התורה ששוב אין לחשוש עוד שיסתעף מזה סכנה וכלות הנפש הנ"ל, וכמו מי שנכנס לפרדס בשלום ויצא בשלום (חגיגה יד, סע"ב).

מתוך כוונה שגם בשנה זו יפעל אצלו עילוי גדול כזה, ואפ"ל שחשב שבמשך השנה התעלה ר' זירא למדרגה עליונה יותר, וכבר ביכולתו להשיג סודות ורזין דאורייתא.

(5) ע"ד לשון הטור (או"ח סצ"ח) בנוגע לחסידים הראשונים, "שהיו מגיעים (בתפלתם) להתפשטות הגשמיות".

ובמק"א (לקו"ש חט"ז ע' 371) נתבאר בארוכה שי"ל דמ"ש הרמב"ם גבי חיוב לבסומי בפוריא (הל' מגילה פ"ב הט"ו) "ששתכר וירדם בשכרותו" – הוא עדמ"ש הרמב"ם (הל' יסוה"ת פ"ז ה"ב) ש"אין רואין מראה הנבואה אלא . . . תפול עליהן תרדמה".

וא"כ מ"ש "שחטי"י³ היינו (כמ"ש המהרש"א) "דאגברי" חמרא . . . לשותות יותר מדאי", ו"חלה ונטה למות" (לא ע"י היין הגשמי, אלא) היינו התגלות סודות התורה עד כדי כלות הנפש מן הגוף ע"י רוב "שתי" (גילוי) של "יין" שבתורה (שהוא הוא סודות התורה). ומ"מ אין זה מוציא הענין מידי פשוטו – שהיתה שתיית יין כפשוטה (ע"ד הנ"ל בנדר ואביהוא); וגם מיתת ר' זירא היתה כפשוטה, פירוד הנשמה מן הגוף ממש (לא רק התעלפות) – ולכן ס"ל לרבינו אפרים שמפני העובדא דרבה ור' זירא בטל החיוב דלבסומי. ולפי זה מובן היטב שאין כאן אביזרייהו של שפיכות דמים ח"ו כלל, שהרי המיתה היתה כלות הנפש בלימוד סודות התורה של ר' זירא⁴.

(3) ובזה יומתק הלשון "שחטיה" עפ"י דברי הגמ' "אין ושחט אלא ומשך" (חולין ל, ב) והיינו שתוכן השחיטה הוא העלאה, כי ע"י השחיטה מכשירים את הבהמה לאכילת אדם, ועי"ז מעלים את הבהמה מסוג החי לסוג המדבר. ובנדר"ד רבה "שחט", היינו משך והעלה את ר' זירא לדרגה נעלית שלא בערך לימודו הרגיל ולפי דרגתו.

(4) ולכן לשנה הבאה הזמין רבה את ר' זירא

מקורות

פתיחה כיצד אפשר לשמוח בפורים?

ע"פ תורת מנחם חמ"ט עמ' 195 ואילך

במה נסתפק אחשוורוש בדינה של ושת?

ע"פ לקוטי שיחות חל"ו עמ' 161 ואילך

מה ראה מרדכי להשתדל להרגיז את המן?

ע"פ שיחות קודש תשל"ז ח"א עמ' 528

גוי מעריך יהודי שאינו מסתיר את יהדותו

ע"פ תורת מנחם חנ"ה עמ' 337 ואילך

מדוע עיכב המן הרשע את הגזירה?

ע"פ שיחות קודש תשל"ד ח"א עמ' 409

האם אדר הוא החודש הגרוע ביותר לבני?

ע"פ תורת מנחם חכ"ה ע' 123 ואילך

בני ישראל אוהבים את הגויים?

ע"פ תורת מנחם חכ"ח עמ' 160 ואילך

צהלה ושמחה מגאון יעקב

ע"פ תורת מנחם חנ"ב עמ' 431 ואילך

יד ה' גם בדברים טבעיים

ע"פ שיחות קודש תשל"ז ח"א עמ' 625 ואילך

תוקפו של נם - הצלת כמה מבנות ישראל

ע"פ שיחות קודש תשל"ז ח"א שם

חידושי סוגיות "קם רבה שחמיה לר' זירא"

ע"פ לקוטי שיחות חל"א ע' 771 ואילך